

Haqsızlığın daha bir qurbanı

Cümhuriyyət tələbəsi Surxay Şahsuvarov da canını sovetlərdən qurtara bilməyib

Zəngəzur qəzasının Minkənd kəndində anadan olmuş, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə xaricə təhsil almağa göndərilən Şahsuvarov Surxay Əzim oğlu haqqında danışmazdan əvvəl atası Əzim kişi haqqında qısa da olsa məlumat vermək yerinə düşərdi. Çünki bu faktın özü bir daha təsdiq edir ki, ermənilərin bizə qarşı törətdikləri haqsızlıqların kökü çox dərinlərə risələnib.

Yazılı mənbələrdən, xatirələrdən belə bəlli olur ki, əslən Zəngəzurdan olan Əzim kişi el-obanın xeyir-şərində yaxından iştirak edən, böyük-küçük yeri bilən, xeyirxah, nəcib bir insan olub. Kənddə dəyirman tikilməsində böyük rol olub. Əzim kişinin bu xeyirxahlığını gözü görməyən ermənilər dəfələrlə ona qarşı sui-qəsd hazırlayıblar. Təngə gələn Əzim kişi ailəsini də götürüb doğma kəndindən çıxır. 1905-ci ildə bir parça çörək qazanmaq, ailəsini dolandırmaq üçün üz tutur Bakıya. Çox çətinliklə Binəqədidə neft mədənlərində fəhləliyə başlayır. Zəhmətkeş, xoşxasiyyət, əliaçıq insan burada da öz xeyirxahlığından qalmır. Bu dəfə isə Bakıdakı Gorus erməniləri tərəfindən təqiqlərə məruz qalır və 1908-ci ildə bir neçə erməni fəhləsi mədəndə iş başında onu qətlə yetirirlər.

Xoşbəxtlikdən Surxayın dayısı Rəsul və əmisi Nurməmməd təhsilli, ziyalı, qohumcanlı

insanlar idi. Əzim kişinin ölümündən sonra onun başsız qalan ailəsinin bütün çətinliklərini onlar həll edirdilər. Bakıda dayısı Rəsulun köməkliyi ilə iki il təhsil alan Surxay 1910-cu ildə Gəncəyə əmisi Nurməmmədın yanına gəlir. Seminariya təhsili görən əmi hər bir çətinliyə qatlaşaraq Surxayın təlim-təربiyəsi, təhsili ilə ciddi məşğul olur. Onu Gəncə Oğlan Gimnaziyasına qoyur. 1913-cü ildə buranı əla qiymətlərlə başa vuran Surxay əmisinin təkidilə Tiflissə gedir və orada İmperator I Aleksandr kişi gimnaziyasına daxil olur. Burada rus, alman, fransız dillərini mükəmməl öyrənən Surxay 1918-ci ildə gimnaziyanı kamal şəhadətnaməsi ilə başa vurub Bakıya qayıdır.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin 1919-cu il 1 sentyabr tarixli qərarına əsasən, təhsilini dağ mühəndisliyi sahəsində davam etdirmək üçün Almaniyanın Frayberq Akademiyasına göndərilən gənclər arasında Şahsuvarov Surxay Əzim oğlunun da adı var idi. Bu, daha çox onun dayısı Rəsulu və əmisi Nurməmmədi sevindirirdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin və hökumət üzvlərinin, iş adamlarının, din xadimlərinin, tanınmış ziyalıların xeyir-duası ilə xaricə ali təhsil almağa göndərilən tələbələr 1920-ci ilin 14 yanvarında yola düşdülər.

1920-ci ilin mart ayından Almaniya Frayberq Dağ Mədən Akademiyasında təhsil almağa başlayan Surxay 1925-ci ilin əvvəllərində təhsilini əla qiymətlərlə başa vurur və Vətənə qayıdır.

Surxayın ilk iş yeri Bibiheybət Qazma konтору olur. Burada mühəndis kimi işə başlayan Surxay 1927-ci ildə eyni zamanda pedaqoji fəaliyyətə də başlayır. İlk müəllim kimi N.Nərimanov adına Texnikumda auditoriyaya giren Surxay Avropada aldığı yüksək təhsili həvəslə

tələbələrinə öyrətməyə başlayır. Tez bir zamanda "Xəzər dənizinin müxtəlif dövrlərdə su balansını" mövzusunda dissertasiyasını böyük uğurla müdafiə edərək geologiya-minerologiya elmləri namizədi adına layiq görülür.

Gərgin elmi axtarışlar Surxayın elmin dərinliklərinə baş vurmağa sövq edir. Gənc alim Azərbaycan Sənaye İnstitutunun Geoloji kəşfiyyət fakültəsinin dekanı kimi gününün çoxunu tələbələri ilə keçirməli olur. Gece-gündüz çalışaraq doktorluq dissertasiyasını yekunlaşdırmağa çalışan Surxay birdən-birə "qara siyahı"ya düşür.

Sovetlərin yadına düşür ki, o, cümhuriyyət tələbəsidir. Almaniyanın mənafeyinə "casusluqda" günahlandırılan gənc alim həbs edilir. Şimali Qazaxıstanda və Şimali Uralda sürgün həyatı keçirən Surxay soyuqda, şaxtada sağlamlığını itirir. 43 yaşını sürgün həyatında tammalayan, iki ciyərparasından, vəfali ömür-gün yoldaşından və sevimli tələbələrindən nigaran bir ömür sürən Surxay 1945-ci ilin əvvəllərində çox ağır halda evə dönür. Vərəm bütün səhhətinə hakim kəsilir. 1945-ci ilin bir payız günü dünyasını dəyişir. Onlarla-yüzlərlə savadlı, elmi, ədəb-ərkanlı azərbaycanlı gənci kimi Surxay da haqsızlığın qurbanı olur. Sovetlər Surxayın arzularını yarımçıq qoysalar da, övladları Adil və Tofiq Şahsuvarovlar atanın arzularını həyata keçirir, hər ikisi onun yolunu davam etdirir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.